

Nu wachten op concretisering

Alle adviezen op de eerste tussenproducten zijn naar de vakvernieuwingscommissie (vvc) van SLO gestuurd. Waaronder die van Vecon, voor zowel (algemene) economie als bedrijfseconomie. Ze zijn voor leden op de site te bewonderen, evenals de SLO-tussenproducten zelf, de adviezen van Our New Economy (ONE) en de hogescholen.

Een vijftiental docenten heeft onder professionele leiding van Bastiaan van der Broek in twee schriftelijke en digitale rondes op constructieve wijze het Vecon-advies voor algemene economie vormgegeven. Hier een selectie van onderwerpen die in de levendige debatten de revue passeerden.

Het goede leven

Met 'Yo, de mannen van het goede leven!' begroet dikke Freddy vrijwel dagelijks zijn maten aan de toeg van hun stamcafé. De term 'het goede leven' houdt ook de Vecon-adviseurs al direct bij de les. We weten het al wel, maar het mag altijd en overal steeds onder-

streept worden: economie is een sociale wetenschap. Die zou volgens de vakvernieuwingscommissie in het vervolg moeten gaan over het menselijk gedrag in zijn streven naar 'het goede leven'.

Na even aan de term *wennen* en de beginvraag stellen of het nu om *het* of over *een* goed leven gaat, is het merendeel van de docenten er blij mee. De insteek biedt een ruimere kijk op economisch gedrag. Breder dan het geijkte 'omgaan met de spanning tussen behoefte en bevrediging' (schaarsteprobleem).

Met betrekking tot het schoolvak economie wordt in het tussenproduct geregeld de wens uitgesproken om uit te gaan van de visie en wensen van de leerlingen. Leerlingen zouden zelf kunnen bepalen wat ze waardevol en belangrijk vinden, en wat 'het goede leven' voor hen betekent.

Alle Vecon-adviseurs waarschuwen echter voor een te leerlingcentristische en te individualistische benadering. De taak van de economiedocent is eerst leerlingen economische kennis te laten verkrijgen, waarna ze hun standpunten en opvattingen kunnen vormen.

Brede welvaart zou dan de technische invulling van 'het goede leven' zijn. Onduidelijk is wat hiermee bedoeld wordt. In dit kader is het opvallend dat voor het bereiken van 'het goede leven' blijkbaar zowel de collectieve sector (overheid en sociale zekerheid) als de grote informele sector geen rol spelen. Ze komen in het hele tussenproduct niet voor. Voor iedereen in de Vecon-adviesgroep dient dit hiaat opgevuld te worden.

Mens- en maatschappijvakken

Het leergebied van de mens- en maatschappijvakken (M&M) bevat vijf schoolvakken: filosofie, aardrijkskunde, geschiedenis en de beide economische vakken. Ze vullen elkaar aan bij het verkrijgen van een zicht op de werking van de complexe samenleving. Nergens wordt aangegeven hoe dat in de geactualiseerde programma's vorm zou moeten krijgen. Een suggestie: straks bij elk concept in het rijtje van bijbehorende eindtermen 'kennis hebben van de (sociaal)economische geschiedenis' toevoegen.

Modellen

Het M&M-vak economie als schoolvak lijkt al sinds mensenheugenis het alleenrecht te hebben op het gebruik van modellen. Om de status van het vak op te krikken? Ook in het tussenproduct krijgen ze een uitgebreide en herhaalde rol toegemeten voor het verkrijgen van inzicht in het functioneren van de economie. Zelfs bij het vmbo zouden modellen welkom zijn.

'De term "het goede leven" houdt ook de Vecon-adviseurs al direct bij de les.'

Bijna alle Vecon-adviseurs hebben in eerste instantie daar geen commentaar op, maar in de tweede ronde wordt de vraag opgeworpen waar in het huidige programma eigenlijk van modellen sprake is. En voldoen die dan aan de definitie in het handboek voor economie: modellen zijn een (eenvoudige) weergave van de werkelijkheid? De economische werkelijkheid zelf of een geconstrueerde abstracte? We kennen het IS-MB-GA-model in het vwo-programma, maar verder?

Unaniem wordt een alternatief voorgesteld: het hanteren van (clusters van) oorzaak-gevolg- redeneringen.

Wiskunde

Uit de M&M-vakken is economie gekozen voor het aanleren van wiskundige vaardigheden. Andersom gebruikt het vak wiskunde economische contexten. Daar schuilt een gevaar in. Leerlingen kunnen verward raken, omdat bij economie een eigen aanpak gebruikelijk is. Zo zijn de assen van de grafieken, waarin het verband tussen prijzen en vraag respectievelijk aanbod uitgebeeld wordt, omgedraaid. Met wiskundige vaardigheden opnemen in het economieprogramma is niets mis. Maar de ervaring leert dat er een groot vakdidactisch probleem om de hoek

loert. Zo kunnen leerlingen met moeite en trucs bij bijvoorbeeld markten met volledige mededinging de evenwichtsprijs en hoeveelheden berekenen, als ook de omvang van beide surplussen, zonder ook maar enig kennisbegrip te hebben verkregen. Het voorkomen van rekenen om te rekenen is een zware opdracht.

‘Het surplussenverhaal mag het havo-programma niet infecteren.’

Financiële educatie

Financiële educatie wordt alom noodzakelijk gevonden. Onderwijs is daarvoor de ideale plek. Maar waar? Het ligt voor de hand die toe te wijzen aan het programma voor bedrijfseconomie. Ware het niet dat bedrijfseconomie lang niet voor elke leerling in zijn vakkentabel te vinden is. Zoals voor alle vmbo-leerlingen.

De startnota geeft aan dat het huidige programma voor bedrijfseconomie overladen is. Een overheveling van de financiële educatie naar economie kan soelaas bieden. Maar ook niet alle leerlingen in het voortgezet onderwijs treffen een economiedocent.

Verskillende schoolsoorten

Er worden in totaal vijf schoolsoorten onderscheiden: vmbo BB, KB, GT, en havo en vwo. Iedereen onderschrijft de wens van de vakvernieuwingscommissie om op elkaar afgestemde programma's te hebben. Maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Traditioneel gaat de meeste aandacht naar de program-

ma's voor havo en vwo. Het vmbo hangt er maar een beetje bij, terwijl daar de helft van onze schoolgaande jeugd probeert een diploma te halen.

Er zou een doorlopende leerlijn tussen de verschillende programma's getrokken moeten worden. Wat hoort thuis in de programma's van de verschillende schoolsoorten? De vakvernieuwingscommissie komt met een criterium: startend bij het vmbo zou de complexiteit van de vraagstukken en de benodigde cognitieve, wiskundige en onderzoekvaardigheden toenemen.

Naast dit toenemend abstractieniveau neemt het aantal inhouden en de rol van de wetenschap stapsgewijs toe. Niemand bekritiseert deze criteria van de vakvernieuwingscommissie, maar daaraan een concrete invulling geven is een ander paar mouwen.

Geadviseerd is om iets als een matrix te maken, met 'kolommen' voor de verschillende schoolvormen. Dat houdt het gevaar in voor het verfoeide, nu omgekeerde theezakjesmodel, zoals een jonge docent nog maar eens in een workshop op de studiedag beargumenteert.

Lorenz-curve en surplussenverhaal

Voor een aantal concepten die bij alle schooltypes in de programma's passen valt er wel onderscheid in abstractieniveau te maken. Maar er zijn concepten die om gegronde redenen maar op één specifieke schoolsoort in de programma's horen te worden opgenomen en in andere juist niet. Want elke onderwijssoort herbergt een onderscheiden groep leerlingen en heeft een eigen identiteit.

Bij bijvoorbeeld de actuele kwestie van import- en exportheffingen past de schaal van toenemend

abstractieniveau. De vmbo'er kan met een berekening de gevolgen voor internationale handel begrijpen, op het vwo kan het gaan over de gevolgen voor de globalisering, economische groei, en kunnen vergelijkingen worden gemaakt met eerdere ingrepen in de (economische) geschiedenis.

Op het vwo moet de groei van de collectieve sector inclusief de sociale zekerheid aan de orde komen, evenals het verband tussen de omvang ervan en het welvaartsniveau in betrokken landen. De vmbo'er dient dan weer kennis te verkrijgen over het hele scala aan sociale zekerheidsuitkeringen, over de concrete hoogte daarvan en onder welke voorwaarden waar je die uitkeringen kan verkrijgen.

De Lorenzcurve als illustratie van de (ongelijke) inkomens- en vermogensverdeling mag in de vmbo-programma's achterwege blijven, wegens de grote kans op 'rekenen om te rekenen'. Dat geldt ook voor berekeningen met betrekking tot de markt van volkomen concurrentie. Op het vmbo levert vooral het aandacht geven aan oligopolie de belangrijkste kennis over marktmacht op.

En als de vakvernieuwingscommissie het neoklassieke standpunt huldigt dat een consument die een miljoen euro voor een appartement wil en kan betalen, maar dat appartement voor 800.000 euro kan kopen, het verschil van 200.000 euro (het consumenten-surplus) een toename van zijn welvaart betekent (en de markt maximaal efficiënt maakt), dan moet ze dat surplusconcept maar in het geactualiseerde programma opnemen.

'Bij bijvoorbeeld de actuele kwestie van import- en exportheffingen past de schaal van toenemend abstractieniveau.'

Dit in de wetenschap dat hier die 200.000 euro niet het verschil is tussen *behoefte* en marktwaarde, maar tussen *betalingsbereidheid* en marktwaarde. Er zijn veel consumenten die grote nood hebben aan een appartement, maar de marktwaarde niet kunnen betalen. Het surplusverhaal mag het havo-programma niet infecteren.

Alternatieve theorieën

Het huidige programma bedient zich vrijwel louter van neoklassieke theorieën, waarbij de mens als een homo-economicus de aanname is. In de startnota is de wens geuit alternatieve economische theorieën en inzichten op te nemen, zoals politieke en institutionele economie.

Met name rond de milieu- en klimaatproblematiek zijn diverse alternatieve theoretische benaderingen beschikbaar. In het tussenproduct is hieraan nauwelijks een woord gewijd. Alle Vecon-adviseurs verwachten dat aan de gemotiveerde wensen in de startnota om alternatieve theorieën op te nemen in het geactualiseerde programma gehoor wordt gegeven.

'Het tussenproduct doorworstelend dringt zich de term "green washing" op.'

Ook vinden zij dat het vwo bij uitstek de plek is waar verschillende economische scholen de revue zouden moeten passeren. Moet elke vwo'er niet kennis hebben van bijvoorbeeld Keynes' conjunctuurtheorie of Marx' theorie over de historische economische ontwikkeling?

Grenzen aan de globe

Het tussenproduct doorworstelend dringt zich de term 'green washing' op. Aan milieu en klimaat wordt in absolute zin minder tekst besteed dan bijvoorbeeld voor ondernemerschap. In het volgende tussenproduct mag zich dat niet herhalen. Er zijn grenzen aan de globe. De tussenproducten 1 en 2 bevatten een immens scala aan toegelichte wensen voor een geactualiseerd programma. Het aantal concepten en kernbegrippen binnen het voorgestelde raamwerk valt nauwelijks te tellen. In het Vecon-advies wordt keer op keer de verwachting naar de vakvernieuwingscommissie uitgesproken dat de vakvernieuwingscommissie met concretisering komt.

Docenten kijken reikhalzend uit naar tussenproduct 3. Dan valt te bepalen hoeveel boter bij de vis wordt geleverd. Tegen die tijd kunnen docenten zich ongetwijfeld voor een volgende adviseringsronde melden. Hopelijk krijgen zwartkijkers ongelijk, zij die nog niet overtuigd zijn dat met wat nu voorligt een definitief afscheid van de huidige programma's zal worden genomen.

Nieuwe examenprogramma's in de maak

Dit schooljaar werkt een groep docenten en vakexperts onder leiding van een curriculumexpert en een procesregisseur van SLO aan nieuwe examenprogramma's voor de economische vakken op de middelbare school. In TEO praat ik je bij over het ontstaan van de eerste tussenproducten van deze vakvernieuwingscommissie.

Het gelijktijdig ontwikkelen van de programma's voor alle schoolsoorten en leerwegen in samenwerking met vertegenwoordigers van andere mens- en maatschappijvakken is een novum. Startpunt van het traject is de door de curriculumexperts van SLO opgeleverde startnotitie voor de mens- en maatschappijvakken.

In deze notitie worden op basis van bronnenonderzoek voor ieder vak een aantal zaken geagendeerd. Voor economie spelen onder meer een te smal mensbeeld, een gebrek aan pluralisme en een fragmentarisch welvaartsbegrip in de curricula. Ook vraagt de maatschappij om meer duurzaamheid en burgerchap.

Brede waaier

De vakvernieuwingscommissie heeft verder akte genomen van een brede waaier aan adviezen die in de loop der jaren over de inhoud van het economieonderwijs is verschenen. Neem bijvoorbeeld de pre-adviezen die de Koninklijke Vereniging voor Staathuishoudkunde (KVS) in 2016 heeft gepubliceerd en de visies op economieonderwijs die in 2012 onder redactie van economenblog Me Judice zijn geformuleerd.

Denk ook aan de uitgangspunten voor een nieuw curriculum zoals die door Sam de Muijnck en Joris Tielman namens Our New Economy (ONE) onlangs nog in dit blad zijn verschenen. We zijn gelukkig niet de eerste partij die zich heeft vastgebeten in het economieonderwijs van de toekomst.

In de afgelopen maanden hebben we ook informatie, ervaringen en feedback ingewonnen. Een panel van leerlingen heeft ons bijgepraat over hun ervaringen met het huidige economieonderwijs en hun wensen voor de toekomst. Arnoud Boot en Coen Teulings hebben hun waardevolle ervaringen met curriculumontwikkeling voor de economische vakken op de middelbare school met ons gedeeld.

Daarnaast heeft een advieskring, bestaande uit vertegenwoordigers van Vecon, ONE, de hogescholen, gesteund door leraren, professoren en zelfs een paar Nobelprijswinnaars, onze tussenproducten van waardevolle feedback voorzien.

De brede advieskring heeft zich gebogen over onze conceptkarakteristiek en het door ons opgeleverde conceptraamwerk. De karakteristiek beschrijft in hoofdlijnen waar ons schoolvak over gaat, hoe het samenhangt met de kerndoelen en de aanpalende vakken en hoe er tussen de verschillende schoolsoorten en leerwegen wordt gedifferentieerd. Het raamwerk beschrijft een ordeningsprincipe waarbinnen de inhouden hun plek vinden.

Met de adviezen in de hand buigen we ons als commissie weer over het geschrevene om dit vervolgens te verfijnen. Dit iteratieve proces moet stapsgewijs leiden tot concretere en breed gedragen examenprogramma's.

'De commissie heeft zich ten doel gesteld de kern van de karakteristiek in alle schoolsoorten en leerwegen terug te laten komen.'

Kennis van systeem

Wat ons betreft gaat economie ten diepste over kiezen. Het aloude inzicht dat niet alles kan, dwingt ons in ons persoonlijke leven, binnen organisaties en andere samenwerkingsverbanden en als burgers in een samenleving tot het maken van keuzes. Ga je met een diploma op zak aan het werk, of studeer je verder? Hoe bieden we als maatschappij velen bestaanszekerheid zonder particuliere initiatieven te smoren?

Het economieonderwijs leert leerlingen dat goed kiezen waardevol is. Als we spreken over waarde of welvaart, hanteren we nadrukkelijk een breed perspectief: onder meer financiële, sociale en ecologische waarden spelen een rol in de overwegingen die we maken.

Het schoolvak economie gaat daarnaast over een systeem. Het sociale systeem van (in)formele sociale contracten met waarden, normen, rechten en plichten dat we de economie noemen heeft invloed op de keuzes die we kunnen maken. Kennis van dit systeem

helpt leerlingen om in de samenleving te participeren en dient wat ons betreft een prominente rol te krijgen in het economieonderwijs.

Samenhang en differentiatie

Omdat de huidige vakvernieuwingscommissie het voorrecht heeft de examenprogramma's van alle schoolsoorten en leerwegen gelijktijdig te vernieuwen, heeft samenhang en differentiatie nadrukkelijk onze aandacht. De commissie heeft zich ten doel gesteld de kern van de karakteristiek in alle schoolsoorten en leerwegen terug te laten komen. We willen alle leerlingen uitrusten om hun rol in de maatschappij en de samenwerkingsverbanden waarvan ze, nu en in de toekomst, deel uit van maken te pakken. Onderscheid zal gemaakt worden in onder andere de complexiteit van de te behandelen vraagstukken, de prominentie van de wiskunde en de rol van de wetenschap.

In het conceptraamwerk is een ordeningsprincipe ontwikkeld waarbinnen de inhoud van de komende maanden hun plek moeten gaan vinden. Het eerste domein (A) geeft een overzicht van economische denk- en werkwijzen en contexten die in de inhoudelijke domeinen (B t/m F) steeds terugkomen.

De inhoudelijke domeinen beginnen met een domein over keuzes, al dan niet gecompliceerd door tijd en risico, die gezins- en bedrijfshuishoudens maken en hoe deze bij kunnen dragen aan de welvaart van die huishoudens. We voorzien bij de concrete invulling van dit domein de nodige ruimte voor gedragseconomie.

In domein C introduceren we de waarde en uitdagingen van samenwerking door huishoudens. Domein C biedt de mogelijkheid om met speltheorie en een verbreding van het mensbeeld aan de slag te gaan. In domein D worden markten, instituties en andere

voorzieningsystemen geïntroduceerd. Tot slot gaan de macro-domeinen E en F over 'de economie' van een land en hoe landen door grensoverschrijdende samenwerking de welvaart kunnen vergroten.

Tussenproducten aanscherpen

Onlangs heeft de advieskring de gezamenlijke feedback gepresenteerd. Door de bank genomen zijn de leden van de advieskring, alsmede de examen- en methodemakers die meeleezen, positief over de ingeslagen weg en heeft men de leden van de vakvernieuwingscommissie met waardevolle feedback verder op weg geholpen.

In de komende weken zullen we met de ontvangen feedback onze tussenproducten aanscherpen en ook een aantal domeinen uit het raamwerk verder uitwerken. Duidelijker zal dan worden welke inhoud een plek krijgen in de domeinen en hoe er gedifferentieerd zal worden tussen de verschillende schoolsoorten en leerwegen.

Nog voor de zomer van 2025 zal er dan een volgend tussenproduct – bestaande uit een herzien conceptraamwerk en een eerste selectie van eindtermen – worden gepresenteerd aan de advieskring. De adviesronde die daarop volgt zal voor ons het startpunt vormen voor de verdere ontwikkeling van de examenprogramma's in het schooljaar '25-'26.

Wil jij meedenken en je steentje bijdragen aan de vakvernieuwing? Dat kan! Vecon is op zoek naar docenten die feedback willen geven op de tussenproducten van de subcommissie. Stuur een mail naar sectieae@vecon.nl wanneer je interesse hebt.

Mathijs Nicolai maakt deel uit van de vakvernieuwingscommissie economie en bedrijfseconomie.

Lof voor structuur, twijfel over inhoud

Docenten bedrijfseconomie zijn op 6 februari 2025 bijeengekomen voor een bespreking van het eerste concept vakvernieuwing bedrijfseconomie. De bijeenkomst is bedoeld om feedback te verzamelen bij Vecon-leden voor de vakvernieuwingscommissie van SLO. Het algemene beeld dat naar voren komt, is positief.

Volgens docenten bedrijfseconomie neemt de vakvernieuwingscommissie haar taak duidelijk serieus en heeft het eerste tussenproduct een vernuftige structuur. Toch zijn er genoeg opmerkingen, bezwaren en angsten. De acht aanwezige leraren vulden moeiteloos twee uur met scherpe feedback en suggesties. Niet-aanwezigen konden van tevoren hun feedback sturen.

In dit stuk vatten we al deze Vecon-adviezen samen op het tussenproduct bedrijfseconomie. Deze adviezen zijn naar SLO gestuurd. Ook adviezen van andere partijen, zoals lerarenopleidingen, worden verzameld en verwerkt. Dit gebeurt in een advieskring waar ook Vecon deel van uitmaakt. Deze advieskring leest met alles mee en voorziet de vakvernieuwingscommissie van feedback en advies voor de komende tussenproducten.

Deelgebieden

De verdeling van bedrijfseconomie in deelgebieden – accounting, financiering, marketing en organisatie – is voor de docenten een herkenbare onderverdeling. Vervolgopleidingen gebruiken deze ook vaak. Deze onderverdeling in domeinen naar concepten (in plaats van contexten) wordt als positief ervaren.

Tevens biedt de indeling handvatten om het vak bedrijfseconomie als startpunt te pakken voor de nieuw op te zetten praktijkvakken op havo en mavo. Een opmerking die bij deze visie op de vakinhoud wordt geplaatst, is dat het karakter van het vak daarmee verder lijkt te verschuiven van bedrijfseconomie richting bedrijfskunde.

Financiële educatie lijkt een meer prominente plaats te krijgen in de voorgestelde vakvernieuwing. De adviesgroep ziet de noodzaak van betere financiële educatie in het Nederlandse onderwijs, maar de vraag is waarom dat in een keuzevak in de bovenbouw van havo en vwo moet gebeuren.

Hebben niet alle leerlingen recht op deze educatie? De vraag wordt opgeworpen waarom financiële zelfredzaamheid niet in de onderbouw of bij burgerschap terecht is gekomen in het proces voorafgaand aan deze vakvernieuwingsronde. Of in het vak algemene economie. Het programma van algemene economie bevat namelijk al de beslissingen van gezinshuishoudingen.

Docenten:

‘In totaliteit vinden wij het programma erg vologen. Voor havo is het programma nu al erg vol, en dit lijkt niet minder te worden.’

Een ander punt waar de vakvernieuwingscommissie naar zal moeten kijken is het verschil tussen havo en vwo. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe dit verschil per domein concreet naar voren zal komen. Het aansluiten bij de belevingswereld is in beide leerwegen van belang en je kan eenzelfde context inderdaad wetenschappelijk of pragmatisch aanvliegen. Het is echter waken voor het theezakje...

Bezorgdheid

Als laatste wordt er angst geuit over de schijnbare overladenheid van het programma. Er wordt geconstateerd dat er méér en niet minder inhoud in het examenprogramma lijkt te komen. Dat staat haaks op de startnotitie van SLO, waarin staat dat de huidige docenten en leerlingen tevreden zijn over de onderwerpen in het examenprogramma, maar problemen zien in de uitvoerbaarheid, zeker op het havo.

Een dringend advies van het werkveld bedrijfseconomie is om deze observatie uit de startnotitie zorgvuldiger mee te nemen. Tot slot kijken docenten bedrijfseconomie uit naar waar maatschappelijk verantwoord ondernemen in het programma terug gaat komen.

De weg naar vernieuwde examenprogramma's

In september 2024 is de vakvernieuwingscommissie mens & maatschappij van start gegaan met de actualisatie van de examenprogramma's. In deze commissie worden de programma's van de vakken aardrijkskunde, bedrijfseconomie, economie, filosofie en geschiedenis geactualiseerd. Hier ga ik in op de ontwikkelingen rondom bedrijfseconomie. Wat is het proces dat tot nu toe gevolgd is en welke denkstappen zijn gezet?

Van september 2024 tot en met januari 2025 heeft de subcommissie bedrijfseconomie gewerkt aan een tweetal tussenproducten bedrijfseconomie, ondernemerschap, financiële zelfredzaamheid. Zo is een eerste aanzet gegeven voor de actualisatie van het examenprogramma.

De visie van de commissie is allereerst uiteengezet in een zogenaamde conceptkarakteristiek en de voorgestelde nieuwe structuur van het vak heeft vervolgens vorm gekregen in een zogeheten conceptraamwerk. Tussen januari en maart 2025 heeft een advieskring meegelezen op deze producten en de commissie van waardevolle feedback voorzien.

Interessant vak

Bedrijfseconomie, ondernemerschap en financiële zelfredzaamheid (afgekort: bedrijfseconomie) in zijn huidige vorm werd ingevoerd in 2018. De eerste examens die zijn afgenomen dateren uit 2021. Met de invoering van het vak bedrijfseconomie als opvolger voor management & organisatie (M&O) werden onderstaande veranderingen beoogd (commissie Boot, 2014):

- een betere aansluiting van het vak bij de belevingswereld van leerlingen
- een grotere samenhang tussen diverse domeinen in het examen
- meer inspelen op financiële zelfredzaamheid en ondernemerschap

Er zijn door SLO vier monitoronderzoeken onder docenten en leerlingen uitgevoerd om de implementatie van de veranderingen te monitoren. De resultaten van deze onderzoeken zijn beschreven in vier rapporten, die tussen 2019 en 2023 zijn verschenen. De huidige subcommissie bedrijfseconomie heeft de belangrijkste bevindingen en knelpunten hieruit meegenomen in haar visie op het vak.

Uit het vierde monitorrapport rondom de invoering van bedrijfseconomie blijkt dat driekwart van

de ondervraagde leerlingen bedrijfseconomie een interessant vak vindt. Daarnaast gaf de meerderheid van de docenten (60 procent bij havo, 80 procent bij vwo) aan kennis en vaardigheden aan te bieden die leerlingen interessant vinden (SLO, 2023). Het is dus grotendeels gelukt om aan te sluiten bij de belevingswereld van de leerlingen.

Volgens de huidige subcommissie bedrijfseconomie is het zaak om wat goed is te behouden. Tegelijkertijd zijn er ook aspecten van het vak die aanscherping verdienen.

Meer samenhang

Een ander doel van de invoering van bedrijfseconomie was het vergroten van de samenhang in het examenprogramma. Om dit te bewerkstelligen werd het domein B 'Van persoon tot rechtspersoon' toegevoegd aan het programma. De meerderheid van de ondervraagde docenten is echter van mening dat dit domein niet voor vakinhoudelijke samenhang zorgt (SLO, 2021 en SLO, 2023). De commissie heeft zichzelf dan ook ten doel gesteld om een conceptexamenprogramma te ontwikkelen dat een meer coherent geheel is.

Een grotere samenhang kan volgens de commissie gevonden worden door te kijken naar besluitvormingsprocessen. Mensen nemen iedere dag beslissingen, als privépersoon maar ook in diverse rollen binnen organisaties. Bij deze beslissingen spelen de kwaliteiten en middelen van de persoon of de organisatie, de omgeving en expliciet of impliciet geformuleerde doelstellingen een rol, in zowel de privécontext als in organisatorisch verband. Hierbij kan er spanning ontstaan, bijvoorbeeld bij organisaties die een grotere winst nastreven en tegelijkertijd een loonsverhoging voor het personeel willen doorvoeren.

Daarnaast kunnen doelstellingen uiteraard niet-financieel van aard zijn. De commissie wil in het nieuwe programma graag ruimte bieden aan bovenstaande overkoepelende factoren in het besluitvormingsproces. Door hier aandacht aan te besteden in zowel de privécontext als de context van organisaties, hoopt de commissie meer samenhang in het examenprogramma aan te brengen.

Deelgebieden

Binnen organisaties vindt het besluitvormingsproces vaak plaats in de deelgebieden marketing, organisatie, accounting en financiering. Bij bedrijfseconomie leert de leerling idealiter niet alleen vanuit de deelgebieden afzonderlijk te denken, maar vanuit een overkoepelend vraagstuk (met behulp van analytisch denken) de verschillende perspectieven met elkaar te verbinden. Zo zijn bij grote organisaties de deelgebieden vaak terug te vinden als losse afdelingen, terwijl een kleine ondernemer alle aspecten moet beheersen en combineren wanneer de situatie daarom vraagt. De bedrijfseconomische deelgebieden die reeds zijn opgenomen in het huidige examenprogramma wil de subcommissie bedrijfseconomie behouden en versterken.

Ook privépersonen hebben te maken met beslissingen die betrekking hebben op marketing, organisatie, accounting en financiering. Denk bijvoorbeeld aan het solliciteren bij een organisatie, een marketingmoment bij uitstek waarop je toegevoegde waarde communiceert. Of neem het opstellen van een begroting en het plannen van ontvangsten en uitgaven, aspecten die horen bij accounting. Door de vier deelgebieden zowel te beschouwen in privésituaties als vanuit organisatorische contexten, beoogt de subcommissie meer samenhang aan te brengen in het examenprogramma.

Financiële educatie

De grootste verandering met de invoering van het vak bedrijfseconomie in 2018 is ongetwijfeld het toevoegen van domein B1 aan het examenprogramma geweest. De rationale achter deze toevoeging was om leerlingen persoonlijk meer financieel zelfredzaam te maken (SLO, 2019). De meerderheid van de in de monitoring ondervraagde docenten is van mening dat het huidige programma het persoonlijke bewustzijn van leerlingen heeft vergroot (SLO, 2021 en SLO, 2023).

De subcommissie is van mening dat kennis over financiën onontbeerlijk is voor de keuzes die je maakt, zowel nu als in het latere leven. Het is van groot belang dat leerlingen bijvoorbeeld leren over de consequenties van lenen, zoals de aflossings- en interestbedragen die je moet betalen wanneer je een mobiele telefoon op afbetaling koopt, de eventuele BKR-registratie die bij een dergelijke lening komt kijken en de gevolgen die een dergelijke registratie op zijn beurt dan weer heeft.

Daarnaast is gebleken dat de overgrote meerderheid van de ondervraagde leerlingen de onderwerpen die vallen onder persoonlijke financiële zelfredzaamheid interessant vindt (SLO, 2021). De subcommissie streeft ernaar om de sterke aspecten van financiële educatie te behouden en dit onderwerp in het nieuwe conceptexamenprogramma meer vanuit onderliggende doelen en competenties in te bedden.

Rekenvaardigheden

In het vak bedrijfseconomie, alsmede in zijn voorgangers, hebben rekenvaardigheden een grote rol gespeeld. Dit zal, als het aan de subcommissie ligt, zo blijven. De bedrijfseconoom maakt nu eenmaal graag gebruik van berekeningen om beslissingen mee te staven. Wel is het van belang voor een leerling om inzicht te krijgen in het 'waarom' en het 'waartoe' achter de berekeningen.

Zo kan het opstellen van een aflossingsschema van een annuïteitenlening voor een leerling als een zinloze exercitie aanvoelen wanneer het belang ervan onduidelijk blijft en er verder niets met de uitkomst gebeurt. Zinvoller wordt het wanneer een leerling ervaart dat je een aflossingsschema in een eigen persoonlijke context kan gebruiken om je maandlasten voor de afgesloten lening vast te stellen.

De leerling leert ook meer wanneer de bedragen ergens toe leiden, bijvoorbeeld naar een conclusie of en wanneer de maandlasten binnen een persoonlijk vooraf opgesteld uitgavenbudget blijven, en welke beslissing dan het beste genomen kan worden ten aanzien van de lening.

De komende maanden gaat de actualisatie van de examenprogramma's verder vorm krijgen. Zo gaat de subcommissie aan de slag met een set doelformuleringen, waarin enkele domeinen concreter uitgewerkt worden. Deze set zal in juli 2025, samen met een herziene conceptversie van het raamwerk, worden opgeleverd aan de advieskring. Hierop volgt weer een adviesronde en blijven we stappen zetten op weg naar een mooier en rijker examenprogramma.

Wil jij meedenken en je steentje bijdragen aan de vakvernieuwing? Dat kan! Vecon is op zoek naar docenten die feedback willen geven op de tussenproducten van de subcommissie. Stuur een mail naar sectiebe@vecon.nl wanneer je interesse hebt. Meer informatie over het vakvernieuwingstraject kun je vinden op: www.actualisatie-examenprogrammas.nl

Remon Korteweg, namens de subcommissie bedrijfs-economie.

Meedoen in de Vecon-advieskring

Het verouderd curriculum, met onderwijs dat vooral rond het centraal eindexamen wordt gebouwd, zorgt voor weinig tot geen aansluiting tussen schooltypen. Dat herken ik als docent economie en bedrijfseconomie elke dag. Daarom neem ik graag deel aan de advieskring vanuit Vecon in het vakvernieuwingstraject van SLO.

De vakvernieuwing is begonnen met de startnotitie voor de examenprogramma's van mens- en maatschappijvakken, de notitie vormt een belangrijk instrument in de actualisatie van de examenprogramma's. De notitie biedt specifiek zicht op de relevante en actuele ontwikkelingen voor de mens- en maatschappijvakken in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs en legt een solide basis onder het ontwikkelwerk. De startnotitie is geschreven door SLO. Bij de totstandkoming zijn externe deskundigen betrokken, zoals vertegenwoordigers van vakverenigingen, leraren, lerarenopleiders, wetenschappers en vakdidactici.

Tijdens de digitale aftrap op 20 januari 2025 werd de rol en het verschil uitgelegd van de vakvernieuwingscommissie en de advieskring. Daarnaast werd de werking van de adviesperiode toegelicht. Er werd stilgestaan bij de huidige situatie en positie van het cluster mens- en maatschappij, waarna de probleemanalyse werd vastgesteld.

Belevingswereld leerlingen

Op maandag 3 februari 2025 zijn we dan als advieskring fysiek bij elkaar gekomen om uitgebreid de vakvernieuwing te becommentariëren. Samengevat zijn de aanwezige Vecon-leden het er wel over eens dat verandering van het curriculum noodzakelijk is om de aansluiting met de veranderingen in de maatschappij niet te verliezen.

We denken dan aan de groei van het aantal zzp'ers in de economie, meer aandacht voor het ondernemen en de te kiezen rechtsvorm, de circulaire economie, de opkomst van de digitale valuta en het realistisch maken van economische vraagstukken, waarbij rekening wordt gehouden met de belevingswereld van de leerling. We bespreken het uitgebreid in het kader van de vernieuwing van het curriculum.

'Daarnaast passeert de aansluiting van vmbo-t op het havo de revue.'

Daarnaast passeert de aansluiting van vmbo-t op het havo de revue. Deze aansluiting is niet optimaal. Waar het vmbo-t zich vooral richt op brede basiskennis richt de bovenbouw van de havo zich vooral op specifieke theoretische macro-economische onderdelen. Vaak zijn het onderdelen waar vmbo-t-leerlingen (nu nog) weinig interesse in hebben, of waarvan de leerstof te abstract is waardoor leerlingen op een bepaald moment afhaken en de leerstof bestempelen als saai.

Martin Verhoeven werkt als docent economie op het Bredero-college in Amsterdam. Hij geeft les in de bovenbouw van het vmbo-t en het havo en is verantwoordelijk voor het praktijkgericht programma (PGP) voor zowel vmbo-t als havo.